

16-41976139

LENJIN FILOZOF REVOLUCIJE

Lenjinova aktivnost u celini, njegova teorijska kao i praktična delatnost, neosporno je bila usmerena ka revoluciji kao cilju. Lenjin je bio nadahnut revolucijom i živio je za nju. Teško da se može naći i jedno njegovo delo koje ne bi bilo u službi revoluciji. Ova je za njega bila polazište i cilj.

Lenjin je nesumnjivo najistaknutija ličnost savremenog doba. On je izvršio presudan uticaj na dalja društveno-istorijska kretanja, određivši im svojom mišlju i akcijom opštu programsku orijentaciju i glavne tokove. Po svome htenju i činu, on je najveći i najradikalniji revolucionar dosadašnje istorije. Prema svojoj ulozi u pokretanju i uvlačenju najširih masa u istorijsko zbivanje i stvaralaštvo, Lenjin je postao simbol epohe u kojoj živimo, kao što je izvršio i odlučujući uticaj na buduću tok istorije.

Međutim, Lenjin nije samo značajna istorijska ličnost, nego je kao simbol idealno i realno u najvećoj meri prisutan u savremenim zbivanjima, a kao teoretičar društvene problematike u najširem smislu prihvaćen je kao klasičar marksizma i istaknuti autoritet kada se raspravlja o raznim aktuelnim problemima današnjeg sveta. Ali šta je ono istinski lenjinsko u njegovom delu može se sagledati tek pomoću različitih, ali celokupno njegovo stvaralaštvo i pod uslovom da se shvati filozofsko-teorijski osnov toga stvaralaštva.

Suštinski značaj ima i njegova delatnost neposrednog pripremanja socijalističke revolucije, naročito aktivnost oko osposobljavanja partije za njeno veliko delo. On je shvatio više no iko drugi neophodnost teorije i teorijske aktivnosti za rad partije. Pitanje pred kojim je stajao bilo je — koja i kakva teorija može biti idejno, duhovno oružje i putokaz u borbi revolucionarne partije i radničke klase udružene sa seljaštvom i progresivnim snagama opšte? Radilo se o teoriji revolucionarne partije novoga tipa, veće efikasnosti i duhovne snage, partije koja bi bila sposobna da izvede revoluciju. Srz te teorije je za Lenjina predstavljala marksistička filozofija, koja radi akcije upućuje na analizu stvarnosti. Zato je za Lenjina bilo bitno pitanje odnos filozofije i naročito socijalne teorije, kojom se partija radničke klase mora rukovoditi u svojoj aktivnosti, prema danoj realnosti. Taj odnos Lenjin je shvatao na isti način kao Marks kada je 1843. godine pisao Arnoldu Rugeu o novom vlastitom programu, istakavši da se principi borbe ne nameću svetu, nego se u njemu samom moraju pronalaziti preduslov bezobzirne kritike staroga sveta i da svetu samo treba dati „istinski partiju borbe“. Lenjin se u radu šta su „prilazni momenta“ više puta poziva na spomenuto marksovo pismo ukazujući i sam na potrebu kritike izopacene stvarnosti.

Ali, po Lenjinu, ta kritika stvarnosti mora biti klasno određena i to sa stenovista proletarijata. Naime, ona samo teško može biti ujedno istorijski najobjektivnija. Tme što je kritička, teorija ne samo da nije apologetika u odnosu prema atom stanju stvari, — u protivnom bi izneverila svoju naučnost, — nego upravo kao takva predstavlja preduslov uspešne borbe radničke klase i njene avangarde za društveni progres. Međutim, za marksista je osnovna samo ona kritika koja dolazi s gledišta određene klase, — ne ona koja se osniva na moralnim sudovima pojedinaca, nego ona koja daje tačnu formulaciju „društvenog procesa koji se stvarno odvija“. A ovo je za Lenjina od presudnog značaja. Ništa ne može da zameni konkretnu kritiku i analizu, — naročito što se tiče položaja i interesa pojedinih klasa, — onda kada treba odrediti ciljeve i zadatke političke borbe. Bez toga opšte istine marksizma ne samo što ne mogu uspešno da se primene, nego nije moguće čak ni da se pravilno svatvi njihovo istinsko značenje. Rasuđivanje po suprotnom postupku, u kome se odgovori na konkretna pitanja traže i „nalaze“ jednostavno pomoću logičkih „izvođenja“ iz opštih istina, nije ništa drugo do vulgarizacija marksizma, izvrstanje i podsmevanje dijalektičkom materijalizmu, kako je Lenjin primetio u predgovoru drugom izdanju Razvika kapitalizma u Rusiji. A u naučnoj analizi stvarnosti sa stenovista proletarijata, kao po svom objektivnom biću najprogressivnije klase, sadržana je ne samo partijnost marksizma nego i njegovo etičko opredeljenje i angažovanje za najviše vrednosti, za istinsku realizaciju socijalističkog humanizma, koja je moguća samo u procesu revolucionarne transformacije društva.

Jedno od bitnih načela marksističke filozofije jeste da je stvarnost dijalektična, u sebi protivrečna, da sadrži suprotne elemente i tendencije, kojima je potreban prostor za svoj razvika. Lenjin smatra da ovima upravo i treba omogućiti normalan razvoj, jer je to put njihovog razrešavanja. Naprotiv, insistiranje na njihovom „izmirenju“ ili prešućivanju je u stvari konzervativno i besperspektivno. Ono načelo ukazuje na mogućnost aktivnog delovanja partije, kao i na način postavljanja ciljeva i ideala, utvrđivanje vrednosti opšte. Ako je sama stvarnost protivrečna, nije potrebno suprotstavljati joj neku opštu izmišljenu ideju ili moralne ideale utopijskog ka-

aktera nego suprotstavljanjem protivrečnih fakata, tendencija i pravaca kretanja u istoj stvarnosti može se u toku kritičke analize postojeće sagledati i nagovesiti, bar u opštim konturama, predstojeća buduća stvarnost, pošto je reč o totalitetu ljudskog društvenog života, o onome što egzistira na način istorije. Na taj način je i Marks, solidno i dubokom naučnom analizom društvenog sistema kapitalizma, došao do uvida o daljnjem toku razvika i predviđanja o komunizmu kao realnoj perspektivi i istorijskoj nužnosti. Doduše, on je to dao samo na vrlo upšten način, ali duktiruje nije ni moguće kada je reč o društvenoj stvarnosti.

Lenjin ne odbacuje pozivanje na ideale i moral, jer smatra da su oni uistinu sama ta budućnost predočena kroz teoriju o socijalističkoj revoluciji i komunizmu. Zato je on pozivao na unošenje socijalističkih ideala i ubeđenja u radnički pokret, dodajući da oni moraju biti „na nivou savremene nauke“. Ti ideali imaju stvarno značenje samo ako su vezani za radničku klasu, kao njen zahtev i interes, kao deo vizije sveta, koja proizlazi iz njegovog društvenog bića. Po Lenjinu, suštinski značaj ima pisanje: kako ti ideali nastaju



i kako se mogu realizovati? Da ne bi ostali samo puste želje i naivne zamisli, bez šanse da ih masa prihvate, oni se moraju svesti na određene odnose i činjenice datog društva, pokazati kao zahtev određene klase, nastao iz izvesnih društvenih odnosa koji se mogu objektivno istraživati. Stvarni ideali su najuže povezani sa istorijskom stvarnošću, ne samo genetički nego i u smislu svoje realizacije, čak i onda kada se čini da su uzeti „izvan sveta“ i da nemaju veze sa stvarnošću.

Na takve ideale i zamisli, koje radnički pokret treba da ostvari svojom revolucionarnom aktivnošću, ukazuje opšta teorija marksizma. U njoj oni imaju status naučno opravdanih stavova, ukoliko se temelje na proučavanju objektivno-reálnih istorijskih tendencija razvika društva.

Pitanje odnosa revolucionarne partije radničke klase prema toj najopštijoj teoriji, prema marksizmu, ne može za tu partiju biti nevažno i sporedno. Naprotiv, intiman odnos partije i teorije pokazuje se kao uslov revolucionarnosti partije i znak njenog raspoznavanja u odnosu prema drugim tipovima partija. Lenjin je imao običaj da naglašava kako

„bez revolucionarne teorije nema ni revolucionarnog pokreta“. On je oštro i uporno kritikovao one revolucionare koji su hteli „da oslabe značaj teorije“. A u periodu izgrađivanja revolucionarne marksističke partije u Rusiji posebno je vodio računa o tome koja će se varijanta tumačenja marksizma uzeti kao prava, jer su razna važna pitanja bila predmet spora različitih frakcijskih struja. Lenjin je znao i upozoravao da to mora presudno uticati na organizaciono ustrojstvo i orijentaciju partije, ističući da „od učvršćenja ove ili one „nijanse“ može zavistiti budućnost“ i partije i socijalističkog pokreta opšte. Naime, kao što nekoj teorijskoj političkoj koncepciji odgovaraju određeni organizacioni oblici partije, tako je i pitanje opredeljenja za izvestan tip strukture organizacije ne samo praktičnog nego i teorijskog značaja. Ukoliko je teorija revolucionarnija i adekvatnija datim istorijskim okolnostima, — ne u smislu prilagodivosti nego sposobnosti za transformatorsku akciju, — utoliko bolje za partiju koja se njome rukovodi. Isto tako i ustrojstvo partije može biti presudno za mogućnost i uspeh njene delatnosti. Po Lenjinu, „ulogu avangardnog bora“ može odigrati samo partija koja se

lakše dokrajčilo svaku eksploataciju“. Te teorija objedinjuje u sebi „struju i najvišu naučnost“ sa revolucionarnošću, ali to nije nužno slučajno nego je zasnovano „u samoj teoriji unutrašnje i neaskidivo“.

Prema ovoj teoriji osnovni zadatak partije nije stvaranje planova za preuredenje društva ili propovedanje među kapitalistima i njihovim prirepicima, — to je bio posao utopijskih socijalista, — niti stvaranje zavera po obrascu klesane ili usankuje, nego uporan i strpljiv posao organizovanja i usmeravanja klasne borbe proletarijata u cilju stvaranja socijalističkog društva. Jedan od uslova uspeha partije u toj aktivnosti je samostalna razrada Maucovse teorije, jer ona „daje samo opšte rukovodeće savete“, a njeno primena mora biti specifična zaviso od celokupnosti uslova sredine u kojoj partija deluje.

Lozno je da se Lenjin poslužio izrazom „ortodoksija“ da bi označio svoj odnos prema Marksovoj teoriji. Međutim, on je taj izraz preuzeo iz marksističke literature onoga vremena, u kojoj se „ortodoksnim marksizam“ suprotstavljao oportunističkom revizionizmu tipa Herastajna i drugih, i trebalo je da znači — vernost marksizmu. No Lenjin se istovremeno energično ograđuje od shvatanja da je ortodoksija „prосто tumačenje Marksa“ ili da podrazumeva odustvo kritičkog stava. Obratno, Lenjin je uvek pretpostavljao kritičnost prema teoriji kao nešto što je sasvim prirodno i samo po sebi razumljivo, ali je odbacivao kritiku koja bi bila eklektička i neprincipijelna.

Teorija kojom partija proletarijata treba da se rukovodi razlikuje se radužno od buržoasko-apologetskog shvatanja. Upravo ona, po Lenjinu, daje „najnezumljive oružje protiv apologetike“, teoriji je takođe potrebno preobrazovanje i dalji razvoj, ali na strogo naučnoj osnovi. Lenjin se nije slagao s tim da se bilo šta u teoriji prima na veru, a pogotovo je bio nepomirljiv prema pokušajima da se realna i konkretna pitanja zastiru apstraktnim šemama, formulaama i besadržajnim frazama, jer se o konkretnome mora govoriti na konkretan način, ako se želi njegovo preoblikovanje u revolucionarnu praksu.

Ono originalno u Lenjinovom shvatanju i prizaju marksističkoj teoriji, ako zanemarimo rešenje određenih posebnih i po istorijskoj nužnosti iskršnih pitanja, sasoji se prema svemu izloženom u jednom osobenom, naučnom i stvaralačkom prauzu u razradi i primeni marksizma. Taj prilaz je u velikoj meri bio uslovljen ondašnjom situacijom u svetu i u međunarodnom radničkom pokretu, a posebno odnosom klasnih snaga tadašnje Rusije, koji je diktitro da se težiste akcije postavi na organizaciono-konspirativnom obliku borbe partije. Zato je i njegova teorijska delatnost prvenstveno u tom smislu bila orijentisana mada se svakako ne može svesti na taj pravac misli. Na pitanje: šta je lenjinsko u Lenjinovom delu? — mogli bismo odgovoriti, imajući pri tome u vidu kako njegovu teorijsku tako i praktičnu delatnost, da je to isticanje i neprestano naglašavanje potrebe stalno nove analize i naučnog proučavanja isto tako neprekidno promeniave društvene stvarnosti i naročito odnosa snaga u savremenoj klasnoj borbi, kao baze za uspešnu revolucionarnu akciju proletarijata i njegovih saveznika; takođe, nastojanje oko usmeravanja aktivnosti revolucionarnih snaga posredstvom borbene i efikasno organizovane partije, kao avangarde, koja mora imati u vidu ciljeve radi kojih je stvorena i koji opravdavaju njeno postojanje samo ukoliko radi na njihovom ostvarivanju. Ako se ovekovo shvatanje delatnosti partije posmatra nezavisno od onog prvog momenta — izraženog u zahtevu za naučnim prilazom u upoznavanju i menjanju stvarnosti, — onda se može doći do pogrešnog zaključka da lenjinizam znači voluntaristički i subjektivistički odnos prema postojećem: greška u kojoj zapadaju mnogi građanski interpretatori Lenjina.

Ali, kao što bez ovog „voluntarističkog“ momenta u delatnosti Lenjinove Bolševičke partije ne bi ni započela oktobarska revolucija, tako bez onog momenta naučno-objektivnog proučavanja stvarne situacije ona ne bi mogla biti uspešno izvedena kao politički čin od najvećeg istorijskog značaja. U tom pogledu je Lenjinov prilaz revoluciji bio, reklo bi se, „matematički“ ispravan. Nije nikakvo čudo što je dijalektiku shvatao, po ugledu na Herцена, kao „algebru revolucije“. Najveći njegov doprinos je upravo razrada filozofije revolucije i njene dijalektike.

U stvari, sama ta dijalektika je u najvećoj mogućoj meri omogućila revoluciju, kao što je revolucija dala novu snagu dijalektičkoj misli i doprinela trunfju dijalektike. Drugim rečima, time je dijalektika obelodanila i obistinila samu sebe, kako prema svojoj svesnoj dimenziji, tako i prema onom nesvesnom toku, koji pruža pretpostavke za njene više oblike. Naime, sama revolucija, kao najviši istorijsko-dijalektički čin, u osnovi je objavljivanje dijalektike i Zora humanizma, kao što je tučena „Aurora“ simbol revolucije i blagovest komunizma.